

Jo Ekscelencijos Prezidento Rolando Pakso baigiamasis žodis LR Seime (iš stenogramos)

Pone Seimo Pirmininke, gerbiamasis Aukščiausiojo Teismo pirmininke, garbūs Seimo nariai. Po keliolikos minučių jūs balsuosite dėl apkalto Respublikos Prezidentui. Tai neturintis precedento įvykis Europos istorijoje, tampantis mūsų šalies savotiška vizitine kortele žengiant į senosios Europos namus. Apkaltos procesas yra ne tik mano asmeninė drama ar tragedija, bet ir labai rimtas išbandymas valstybei, jos institucijoms ir visai Lietuvos teisės sistemai. Tai, be abejo, ir kai kurių politikų bei pareigūnų padorumo, sąžiningumo, moralumo egzaminas, kurį įvertinti teks istorijai. Prieš savaitę Konstitucinis Teismas paskelbė išvadas, kurios teisine prasme padėjo tašką prieš pusę metų pradėtoje mano, kaip Respublikos Prezidento, nušalinimo byloje. Praėjusių metų spalio 30 d. mūsų šalies žmonėms, kartu ir pasauliui, buvo paskelbta, kad Lietuvos Prezidentas yra susijęs su Rusijos nusikalstamomis struktūromis. Ši žinia sukretė jus, gerbiamieji Seimo nariai, ir visus Lietuvos žmones. Šmeižikiška, jokiais įrodymais nepagrįsta informacija tuoj pat buvo paskelbta per didžiausias pasaulio žinių agentūras. Prasimanymų absurdiškumas buvo toks akivaizdus, jog tapo aišku, kad kažkam viso to labai reikia. Praeitą savaitę pasirašytose Konstitucinio Teismo išvadose apie kokius nors ryšius su nusikalstamomis struktūromis nėra nė užuominos. Nieko nesakoma ir apie valstybės nacionaliniam saugumui iškilusias grėsmes, kuriomis Lietuvos žmonės gąsdino Valstybės saugumo departamentas, Seimo laikinoji tyrimų komisija ir kai kurie viešosios informacijos šaltiniai. Konstitucinio Teismo išvados yra atsakymas į man prieš pusę metų mestus kaltinimus. Tarp pirminių kaltinimų ir dabar paskelbtų išvadų penki sumaišties, nerimo, visuomenės susiskaldymo ir Prezidento juodinimo mėnesiai.

Šiandien esu kaltinamas tuo, kad suteikiau pilietybę savo rėmėjui Jurijui Borisovui, kad leidau jam suprasti, jog yra klausomasi telefoninių pokalbių ir kad bandžiau daryti įtaką privačių asmenų turciniams santykiams. Apie kiekvieną iš šių trijų kaltinimų bei jums jau girdėtų teisinių argumentų ir Seimui pateiktų mano paaiškinimų, norėčiau pasakyti bent po keletą žodžių.

Dėl pilietybės J.Borisovui. Iš esmės esu kaltinamas dėl to, kad vadovaudamasis galiojančiais įstatymais ėjau buvusių Prezidentų pramintu taku. Prezidentai Algirdas Brazauskas ir Valdas Adamkus išimties tvarka suteikė pilietybę 847 asmenims. Tarp jų 200, kurie neturėjo jokių nuopelnų Lietuvai. Kai kurių pilietybę gavusių asmenų nuopelnai Lietuvai, švelniai tariant, labai kuklūs. Pavyzdžiui, kaimynai apie jį atsiliepia palankiai. Arba kitas pavyzdys. Cituoju: "Nors išimties paprastai daromos žymiems, Lietuvai nusipelnusiems žmonėms, tačiau žinodamas jūsų humaniškumą drįstu tikėtis, kad priimsite palankų sprendimą". Citavau Seimo nario, tuometinio Seimo Pirmininko pavaduotojo A.Sakalo kreipimąsi dėl pilietybės suteikimo piliečiui ar pilietei & Lietuvos pilietybę yra gavę ir daugelis asmenų, kurie apskritai neturėjo jokių sąsajų su mūsų šalimi. Kartu norėčiau priminti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 85 straipsnyje įtvirtintą nuostatą, kad atsakomybė už dekretą, kuriuo suteikiama pilietybė tenka jį kontrasignavusiam.

Dėl telefoninių pokalbių pasiklausymo. Man inkriminuojama, kad pranešdamas Jurijui Borisovui apie pasiklausymą neužtikrinau valstybės paslapties apsaugos. Kartu pripažinta, kad apie pokalbių telefonų pasiklausymą arba teisine kalba, kontrolę, Jurijus Borisovas jau žinojo nuo 1998 m., t.y. penkerius metus. Todėl nesuvokiu, ką jis galėjo sužinoti iš manęs

apie tai, ką pats seniausiai žinojo. Norėčiau paklausti, kaip valstybės paslaptys sergintis pareigūnai šį man inkriminuojamą prasižengimą palygintu su faktu, kad nuo 1994 m. iki mano kadencijos pradžios iš valstybės vadovo institucijos dingo 175 dokumentai su slaptumo žyme.

Dėl trečio kaltinimo. Esą per patarėjus siekiau paveikti bendrovės "Žemaitijos keliai" akcininkus. Atsakingai pareiškiu, kad akcininkų sprendimams nesu davęs jokios įtakos. Juo labiau kaip nurodoma kaltinime, siekdamas įgyvendinti man artimų žmonių privačius interesus. Taip, man buvo skambinama. Bet aš gerai suvokiau, kad neturiu teisės kištis į privačios bendrovės turtinius santykius ir neketinau to daryti. Neatsitiktinai nė vienas iš liudytojų nepatvirtino man primetamo kaltinimo, neva dariau įtaką šiems procesams. Tačiau pripažįstu, jog bandydamas nuraminti savo jaunystės draugą vartočiau nederančią man, kaip Prezidentui leksiką. Norėčiau pridurti, kad galvojant valstybės požiūriu, privačios bendrovės akcininkų turtiniai santykiai labai menkas tyrimo objektas, palyginti, pavyzdžiui, su milžiniška žala Lietuvos žmonėms atnešusiu "Mažeikių naftos" ar kitų bendrovių privatizavimu. Pabrėžčiau, kad nė vienas teismo nusikalstamais pripažintų mano veiksmų, nepadarė žalos valstybei.

Gerbiamieji, neišvengiamai tenka kalbėti apie šalyje išsikerojusią ir jau sistemingą tapusia dvigubų standartų politiką. Dvigubus standartus akivaizdžiai įrodo ir darbo su slapta medžiaga manipuliacijos. Jau pats pirmasis veiksmas, kuriuo pradėtas skandalas, buvo atliktas paminus įstatymą, t.y. paviešinus slaptą informaciją asmenims neturintiems teisės dirbti su slapta medžiaga. Praktika, kai vieniems slapta, kitiems neslapta, vyravo viso proceso metu. Tokia nuostata akivaizdžiai varžė mano teisę į gynybą. Tačiau net ne tai yra svarbiausia. Visi įstatymai, tarp jų ir tie, kurie reguliuoja slaptumą, turi tarnauti ne politinių jėgų interesams, o teisingumui. Jeigu įstatymais slepiama tiesa, jeigu slaptumo žyma uždedama tam, kad būtų galima nuslėpti nusikaltimus, tuomet tokie teisės aktai savo esme yra antidemokratiniai. Tuo dar kartą įsitikau susipažinęs su bendrovės "Alita" privatizavimo byla. Kai valstybės Saugumo departamentas teigia, jog jokių pažeidimų šioje byloje nėra, man yra visiškai aišku, kad ir Specialiosios tarnybos mūsų šalyje yra įtrauktos į politinius procesus. Šį faktą aiškiai patvirtinta ir Seimo Laikinosios tyrimo komisijos darbo metodai. Ši komisija, kurios funkcija, Prezidento apkaltos procese net nėra numatyta, nuo pat pradžių siekė politinio, o ne teisinio įvertinimo. Manantiems, kad abejoti komisijos veiklos teisėtumu nevalia pacituosiu Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto pirmininko ir minimos komisijos vadovo A.Sakalo raštą Specialiosioms tarnyboms. Cituoju pažodžiui: "prašau pateikti turimą informaciją, tame tarpe ir slaptą apie Respublikos Prezidento ir jo aplinkos, šeimos narių, kanceliarijos darbuotojų, patarėjų, įskaitant visuomeninius, ryšius su nusikalstamu pasauliu, šešėlinių finansinių struktūrų atstovais ir abejotinos reputacijos asmenimis". Ar verta stebėtis, kad šios komisijos išvados, tai išankstinis, politinis, dar iki apkaltos procedūros paskelbtas nuosprendis, turėjęs didžiulės įtakos formuojant viešąją P

rezidentą ir jo instituciją žeminančią nuomonę. Paradoksalu, kad teisiniais įrodymais nepagrįstos komisijos išvados tapo pagrindu visam tolesniam teisiniam procesui. Praėjusių metų lapkričio 28 d. grupė Seimo narių kreipėsi į Konstitucinį Teismą. Ji prašė ištirti ar kai kurių Seimo Laikinosios tyrimo komisijos įstatymo punktai neprieštarauja Konstitucijai. Ir aš kreipiausi į Seimo Pirmininką prašydamas inicijuoti Seimo nutarimą, kad Konstitucinis Teismas susidariusią koaliciją spręstų skubos tvarka. Tik Konstitucinis Teismas gali paskelbti išvadą dėl to ar Seimo komisija neviršijo sav įgaliojimų. Jeigu vertindami šiandieninę situaciją norime būtų teisingu, turime pripažinti, kad Konstitucinio Teismo pozicijos šiuo klausimu reikia dabar, o ne po dviejų ar trijų metų.

Gera suvokiu, kad Prezidento nušalinimo procesą lydėjusių teisės normų pažeidimų vardijimas neturėtų įtakos apkaltos vykdymo tempui. Pažeidimų priežastys ir jų esmė liks istorikams ir Lietuvos teisės raidą studijuosiantiems specialistams. Paminėjau tik keletą labai pavojingų teisinės ir politinės sistemos negalavimų simptomų. Tačiau ir jų užtenka, kad įstengtume suvokti, kur slypi tikrosios grėsmės valstybei ir demokratijai.

Gerbiamieji Seimo nariai, demokratijos procesas kur kas sudėtingesnis negu atrodo iš pirmo žvilgsnio ir reikia jį labai giliai suvokti. Žema politinė kultūra ir savanaudiškumas turėjo neigiamos įtakos tarpukario Lietuvos valstybei. Tada Lietuvoje įvyko ne vienas pasikėsinimas, buvo pasisekusių ir sužlugdytų perversmas. Prieš keletą metų išleista Antano Smetonos knyga "Korespondencija" liudija, kad vardan kovos su priešu tikru ar tariamu buvo lengva ranka dedamas lygybės ženklas tarp komunistų ir krikščionių demokratų, t.y. tarp svetimos valstybės infiltruotos priešiškos jėgos ir vidinės opozicijos. Ar dabartis nepakartoja to, kas turėtų būti negrįžtamai nugrimzdę istorijos gelmėse? Ar politiniais sprendimais lemdami teisinius procesus politiniams tikslams naudodami slaptąsias tarnybas, negriauname valstybės savo rankomis? Politinis nebrandumas ir egoizmas veda į tai, kad oponentai tampa nepagarbos vertu idėjiniu priešininku, o mirtinu priešu, nes gali atskleisti nešvarius pačio kaltintojo darbus. Toks pavojus telkia visą kariauną ir kova tampa žūtbūtinė. Tai sena šaknis turinti politinės kultūros problemas, kitos šalys ją įveikė gerokai anksčiau. Daugiau kaip prieš 100 metų garsus politizuotas teisinis procesas į dvi dalis buvo padalijęs Prancūziją. Viena pusė, nepaisydama teisinių argumentų ir taikydama dvigubus standartus, puolė. Kita karštai palaikė tą, kuris buvo puolamas ir kaltinamas.

Rašytojas Emilijus Zola laiškuose Prezidentui ir Prancūzijai išdėstė savo emociingą ir argumentuotą požiūrį į procesą ir į tai, kaip jis atsilies Prancūzijos ateičiai, rodos kalbėjo apie šiandieninę Lietuvą. Norėčiau pacituoti vieną kitą mintį iš šių laiškų: "Šimtas laikraščių kasdieną kartoja, kad tai visuomenės nuomonė nenori leisti išteisinti & , kad jo kaltė būtina Tėvynės gerovei". Kita citata: "Visa tauta nustebusi, vieni kitiems į ausį persako pačius baisiausius faktus, kalba apie neįtikėtinas išdavystes, papiktinas istorija ir, žinoma, tauta gali tik nusilenkti teisingumo institucijoms, bet ar teisingi įvardyti kaltinimai? Visi tie pavojai galintys sukelti gaisrą Europoje. Nieko panašaus. Mums kalba apie 14 kaltinimo punktų, o patikrinus, liko tik vienas. Ir dar mes sužinome, kad ekspertai nesutarė ir dėl šio vienintelio punkto". Tokius reiškinius europinės civilizacijos centre Prancūzijoje rašytojas atskleidė XIX amžiuje XXI šimtmečio demokratija smarkiai pažengė pirmyn ir kaip neabejotiną prioritetą iškėlė žmogaus teises bei laisves. Pabrėžiu, kiekvieno žmogaus teises ir laisves. Gerbiamieji, praėjusią savaitę Lietuva buvo garbingai priimta į NATO. Po trijų savaičių jau būsime Europos Sąjungoje - naujoje mums erdvėje, kurioje piliečių bendrabūvis grindžiamas žmogaus teisėmis, laisve, orumu ir nėra aukštesnių vertybių už šias. Todėl man kelia didelių abejonių tai, kas per pastaruosius mėnesius buvo šimtąsyk kartojama, jeigu atstatydingame Prezidentą, vadinasi Lietuvoje klesti demokratija. Tačiau demokratijos esmė slypi ne Prezidento išteisinime ar nušalinime, demokratijos kriterijai kitokie, o būtent: ar teisingi keliami kaltinimai, ar žiniasklaida ir kaltinimų institucija iciatoriai, dalyvaujantys šiame procese saugo žmogaus teises ir laisves, o gal priešingai - jas griaua? Per vienerius pirmuosius darbo valstybės vadovo poste metus, aš padariau didesnių ar mažesnių klaidų, kai kurios iš jų virto praėjusią savaitę paskelbtais kaltinimais, apie kuriuos jau kalbėjau. Veikiamas penkis mėnesius neatslūgstančios psichologinės įtampos, balansuodamas tarp žmoniškųjų jausmų ir pareigos, prieš porą savaičių pakvietęs visuomeniniu patarėju Jurijų Borisovą, padariau klaidą, kurios privalėjau išvengti. Suprantu, kad Prezidentas net ir pikčiausiai įjuodomas ir juodinamas neturi teisės daryti klaidų. Ištaisiau ją, atsiribojau nuo

J.Borisovo, atsiprašau jūsų, gerbiamieji Seimo nariai, ir dar kartą visų Lietuvos žmonių. Suvokiu, kad šis mano poelgis tąkart suteikė negatyvų impulsą ir jūsų, gerbiamieji Seimo nariai nuomonei. Tačiau apeliuodamas į jūsų, tautos išrinktųjų valstybininkų teisingumo jausmą, aš klausiu, nejaugi kelios mano padarytos klaidos iš tikrųjų vertos Prezidento apkaltos proceso, pusę metų trukusios sumaišties valstybėje, žmonių mintyse ir širdyse? Ar ne Lietuvos žmonių skurdinimas, vis didesnis turpinis atotrūkis, grobstomos Europos Sąjungos lėšos, tamsūs privatizavimo sandėriai, korupcija, iš Tėvynės išvažiuojantys žmonės, narkomanija ir organizuotas nusikalstamumas, argi ne visa tai yra tikrosios grėsmės valstybės nacionaliniam saugumui? Ar kovai su šiais reiškiniais šiuo metu mes skiriame deramą dėmesį? Ar tai neturėtų būti svarbiausias mūsų rūpestis? Ar tai, kas pastaraisiais mėnesiais sukelta, siekiant žūtbūt nušalinti Prezidentą, padėjo išspręsti bent vieną problemą? Ar tos problemos išnyks, jeigu pavyks apkaltos iniciatorių planai? Gerbiamieji Seimo nariai, su daugeliu iš jūsų esame seniai pažįstami, painūs politikos vingiai ir skirtingi požiūriai į kai kuriuos reiškinius, nulėmė įvairiai susiklosčiusius mūsų santykius. Žvelgdamas į jūsų veidus, prisimenu kas mus siejo ir suvokiu, kas skiria. Nejučia mintyse išskyla "Mažeikių nafta", 2000 metų Seimo rinkimai, darbas koalicijoje su naująja sąjunga ir, be abejo, daug kas kita. Labai norėčiau, kad nieko iš jūsų neužgautų mano klausimas. Mano, pripažįstančio savo klaidas, klausimas. Ar niekada jums neteko suabejoti savo teisumu? Dabar jūs priimsite sprendimą. Kad ir koks jis būtų, priimsiu jį garbingai, kaip žmogus, kuriam rūpi ir visada rūpės valstybės, tautos, demokratijos, teisingumo teisės. Penki sąmyšio mėnesiai atvėrė didžiausius valstybės skaudulius tarsi apnuogino mus visus. Aiškiau negu bet kada pamatėme mūsų gyvenimo piktžaides, privalome iš to pasimokyti. Ir iš klampios sumaišties išbristi švaresni ir atsinaujinę. Nebijokime pripažinti klaidų ir jas taisyti. Nebijokime keisti, dirbkime Lietuvai. Nėra aukštesnio tikslo kaip sutelktas darbas vardan Lietuvos žmonių, vardan demokratijos ir teisingumo.

Dėkui. (Plojimai)

Naujienu agentūra ELTA
2004 04 06